Ordet tilhører manchu-tungus-språket i Sibir. Stavelsen "sja" kommer fra verbet "å vite". Betegnelsen betyr altså "den som vet". Dette er blitt den internasjonale betegnelsen for mange spirituelle teknikker og metoder som finnes fra gammelt av blant forskjellige stammer og folkeslag, og på alle kontinenter.

Det finnes en ironi i dette forholdet. Gjennom seks år studerte jeg sjamanisme i en gruppe i USA. Noen fra den gruppen dro avsted å lære mer om sjamanisme blant det folket som hadde gitt navnet til denne praksisen. De oppdaget at nesten ingen i tungus-stammen husket ordet. USSRs indoktrinering og den store glemselen hadde gjort at praksisen nærmest hadde blitt borte. Den hadde gått under jorda, for å si det slik. Jeg har i det siste fått høre at sjamanismen spirer opp igjen i blant manchu-tungusfolkene, slik det gjør blant andre etniske grupper, som også har vært utsatt for undertrykkelse, enten maktpolitisk, eller fra de store og strenge statsreligionene. Det finnes ingen av dem som ikke har brukt makt for å utrydde eller omvende sjamaner.

Interessen for sjamanisme er også våknet blant majoritetsbefolkningen. Det er som det skal være. For hvis man går bakover i historien, til tiden før de store religionene, da oppdager man at den første åndelige arven var det vi nå kaller sjamanisme. Sjamanisme er den eneste "verdensreligion" som har eksistert, selv om dette ikke er noen religion, men en erfaringsvei.

- Mener du at sjamanisme en gang har vært praktisert blant folk over hele jordkloden?

- Jeg tror det. Fra gammelt av går det et "sjamanbelte" fra Sameland og gjennom hele Sibir. Innvandrerne fra Asia brakte sjamanisme med seg til Nord og Sør-Amerika. Fenomenet finnes fra gammelt av i Australia og på de store øykulturene i Stillehavet og selvfølgelig i Afrika. Så sjamanisme er egentlig en åndelig verdensarv. Vi finner spor etter sjamaner på alle kontinenter.

- Når oppsto dette?

- Det har ikke "oppstått", slik kristendommen eller buddhismen har "oppstått" eller blitt "grunnlagt" av en religionsstifter. For dette har vært der hele tiden, som en mulighet nedlagt i oss, som en erfaringsvei. Slik er det en arv fra gammelt, fra neolittisk tid som det kalles, den tiden da menneskene levde sammen i stammer, uten privat eiendomsrett, uten klasseskiller og de sosiale strukturene som karakteriserer seinere samfunnsepoker.

Så fra historiens morgengry har sjamanen vandret gjennom historien, under mange navn og i forskjellige roller, alt fra å være lærer og ritualleder, mytepoet og kunstner, forteller og helbreder. Og seer. Og ikke minst klovn, med sin uventede agering.

- Hva er de tidligste sporene vi kan finne etter sjamaner?

- Helleristninger, hulemalerier og hellige steder i naturen. Folkelig medisin, kunst og eventyr har også sine røtter tilbake til sjamaner. Men det viktigste for meg er mytologien og symbolene, for det er gjennom dem at kontakten til den indre verden holdes åpen. For selv om altre i naturen kunne ødelegges og trommer brennes, så overlevde forestillingene om sjamanen og sjamanmetodene. Og nå når statsreligionene ikke lenger har noe "ris bak speilet" kommer sjamanismen tilbake, som fra jordas indre eller frem fra bakom sola og stjernene.

Sjamansymbolene fra "den gamle tiden," fra jeger-og-samlerepoken er kraftdyr og himmelkrefter. På de gamle samiske sjamantrommene er ofte sola tegnet med sine stråler midt i sentrum, mens kraftdyr og andre mer dagligdagse symboler er spredd omkring andre steder på skinnet.. Jeger-og-samlersamfunnets symboler og mytologi speiler altså en ordnet verden, der både dagligdagse dimensjoner og instinktive prosesser han sin plass. Den som vandrer på denne sjamanveien kan fortsatt møte "villdyrene" fra den innvendig "befolkede" jorden, og "stjernevandrerne" i det uendelige himmelrommet.

Da jordbrukssamfunnet oppsto, vokste en ny livsform, en ny livsforståelse og med det en ny mytologi frem. Det var i denne epoken at eierskap til land og vann oppsto. Da ble de første grensene mellom mine jorder og dine trukket. Fra den tiden stammer en mytologi fra "såkorn og innhøsting", altså en sjamanarv som springer ut av erfaringene fra fastboende liv, husdyr, planting og innhøsting.

Men samtidig med at "inngjæringen" begrenser de landområdet man betrakter som sitt, begrenser det også omfanget av mytologien. Stoffet som viser seg i symbolsk form fra disse mytologiske lagene blir altså mer eiet som "mitt" i en personlig mening, enn det som kommer ut av jeger-samlermytologien.

De store nomadekulturene, der menneskene levde nær dyreflokkene, er også opphav til mytologi. Siden nomadene hovedsaklig levde med og av et dyr, utviklet de et klanssystem, der dyreflokkenes beskytter kom tilbake som en sjelemester. Mellom klansdyret og stammen oppsto det etter hvert en pakt eller et hemmelig slektskap. Som en mytologierfaring kan det å temme et dyr peke på gleden eller nødvendigheten av å dyrke eller styrke en side eller en nyttig evne i sinnet. I alle tilfeller dreier det seg om å gå i lære. Det finnes også klanssystemer basert på en "hovedplante".

- Hva i all verden kan dagens mennesker lære av dette?

- Sjamanmetodene kan åpne en vei til det indre og til andre dimensjoner i en selv. Der kan man finne kilden til en levende og bevegelig energi. For energi er ikke bare energi, slik musikk ikke bare er en tone. Energi har mange nivåer. Inne i den ordinære, fysiske energien kan man finne renere og klarere energistrømmer. Sjamanmetodene kan lære en å fremkalle disse sansbare energiene. Sansene blir som kikkehull inn i andre dimensjoner. Det er en verden av energi og mytologi der inne, den venter på å bli vekket til live og på å bli tatt i bruk Det enestående er at disse sinnsbildene og symbolene innenfra styrer sansninger og følelser. Mytologi og symbolbevissthet rommer eller omfatter altså det livsfeltet som i dag kalles psykologi.

Slik kan vi få kommunikasjon med kilder av kunnskaper, for både kraftdyr og veivisere er kunnskapsbærere.

Dessuten er sjamanisme en demokratisk livsvei. Sett fra kirken og statens side kan det være forståelig at de ikke ønsket å ha hundrevis av sjamaner løpende fritt rundt for hele tiden utfordre Makten og Livssynsmonopolet. Og det var vel en av grunnene til at de satte så mye inn på å knekke dem. For det var sjamanene som misjonærene siktet seg inn på i Sameland, der hvor det var "en tromme i hvert telt".

For sjamanismen er en individuell vei til svar på store og små spørsmål. For sjamaner er det ikke nødvendig med all verdens annenhåndsinformasjon fra prestene eller andre som støtter seg på Den Store Boken. For de leter selv opp svarene, og det fra den høyeste kilde. Dessuten er selve seansen spennende i seg selv. Dette er en vei for de som vil være en i saueflokken, ledet av en hyrde. Sjamanisme kan være et bidrag til demokratisere det siste store autoritære livsfeltet i samtiden, nemlig religionen med en Gud på toppen, og frykt i bunnen. Det er heller ikke under autoritære livsforhold at kreativiteten blomstrer best. For kreativitet og lydighet trives ikke alltid så godt sammen.

- Dette er ikke en religion sier du. Hvordan forklarer du det?

- Dette er en erfaringsvei og noe man kan trene seg opp i. For de fleste skjer dette på tommesirkler eller sjamansamlinger. Den første sjamantreningen består i å skape det rette fokus og den rette stemningen eller intensjonen. Dette fokus kan oppstå rundt et indre erindringsbilde, eller et symbol, som brukes som åpning inn i ny forståelse eller kunnskap. Når dette er etablert, kan trommene begynne. Det man møter på trommereisen står klarere frem og med større tydelighet og konsentrasjon enn de sanseinntrykkene man får i dagliglivet ellers. Mange sjamaner arbeider hardt og ekstatisk for å nå frem til denne klarheten, mens andre når frem gjennom stillhet. Fordi ekstasen og transformasjonen kan ha mange former, kan sjamanarbeidet se så forskjellig ut på det ytre planet.

- Hvis sjamanisme ikke er en religion, hva er det da?

- Sjamanisme er navnet på de eldste kjente metodene for kraft, innsikt og kreativitet, det man trenger for å komme videre dit den lysende stien kan føre en. Det er altså en erfaringsvei, ikke bare tro.

Sjamaner bruker på forskjellige måter naturen som speil, slik at sinnsbilder fra ytre natur kan lede inn i indre landskap. Det er alltid noe i det ytre, med sitt artsmangfold, som treffer en og som kan bli en bro til det indre. Og det man opplever når dette skiftet skjer, er bevissthetsforandring.

Tett skog og huler kan vekke kraftfulle jordforbindelser og fornemmelser av mørke og mysterium. Myrland og elver kan skape andre, glidende fornemmelser og sansninger. Fjelltopper leder tanken mot det høye og rene. "Ville" trær og vekster i skogen, har en annen mytologisk mening enn "tamme" busker og frukttrær. Dyrket mark kan stå for evner som pleies og innsats som høstes. Møter med ville dyr kan representere instinktiv

kraft. Om husdyrene vandrer gjennom sjamandrømmene kan de som sagt romme meldinger rundt nære livsforhold. Kjeledyr kan stå for evnen til å gi kjærlighet til seg selv og andre.

- Kan du gi en definisjon på en sjaman?

- En sjaman kalles ofte en såret healer. Man må først helbrede seg selv før man kan gå i gang med å hjelpe andre. Det er en stor sjamanoppgave å ta seg av det som ikke er i orden i livet. En sjaman er en som drar på inn mellom verdenene og finner sine hjelpere og sine oppgaver der.

- Er dette det samme som å gå i ekstase?

- Det kan man si, om man tar mangfoldet av ekstaseuttrykk med i betraktning. Ekstase og trance er egentlig beskrivelse av det samme tilstanden, trance er den medisinsk termen og ekstase er den religiøse. Men sjamaner har egne beskrivelser. I samisk mytologi heter dette Saivo-bevissthet. Michael Harner kaller det SSC "the Shamanic State of Consiousness". Det som er felles for disse beskrivelsene er bevissthetsforandringen den enkelte går gjennom.

- Kan man lære sjamanisme?

- Erfaring viser at man kan lære det. Eller at man må lære det. Fra gammelt av er det flere veier inn i sjamankunnskapen. Den ene måten er gjennom familiesjamanisme. At du ble født inn i en sjamanfamilie og at talentet ble utviklet og dyrket gjennom oppveksten. Den andre måten var gjennom selv å søke sjamankunnskapen og å utdanne seg hos en eller flere mestre. Den tredje måten var indre opplæring, at mytesinnet våknet i den enkelte og opplæringen tok til innenfra, uten ytre lærere. I noen Sibirstammer var det slik innrettet at det å være stammens sjaman gikk på omgang. Det var altså noe alle voksne kunne gjøre, som en form for åndelig verneplikt som man ble utpekt til å avtjene. Jeg har lest og hørt mange historier om sjamaninnvielser. De historiene som har overlevd fra gammelt av er gjerne de mest dramatiske, med sykdom og kriser som viktige element. Men også fra gammelt av finnes historier hvor innvielsene har skjedd i det stille.

Ingen av disse fremgangsmåtene var mer autentisk enn de andre, spør du meg. For det autentiske i sjamanismen ligger i det man finner når man gjør reiser inn mellom verdenene.